

Een politieke en kerkelijke omwenteling in Woerden in de maanden januari tot april van 't jaar 1795.

door Dr. J. Haitsma

Eerst een opmerking vooraf. Bij de kerkelijke omwenteling, in bovenstaand opschrift genoemd, doelen we op een omwenteling binnen de toenmalige gereformeerde gemeente, later als hervormde gemeente aangeduid, van Woerden. Op deze kerkelijke omwenteling zal in ons artikel de nadruk vallen. Daarover zullen we voor vele lezers waarschijnlijk iets nieuws kunnen publiceren omdat we, dankzij de vriendelijke toestemming van de kerkvoogdij der hervormde gemeente alhier, de toegang hadden tot de oude notulenboeken van de kerkeraad.

Over de politieke omwenteling schrijven we alleen omdat de kerkelijke daarmee grote overeenkomst vertoont en omdat verschillende personen, die bij de laatstgenoemde een beslissende rol speelden, zulks ook reeds gedaan hadden bij de eerstgenoemde. Met betrekking tot deze politieke omwenteling hebben wij geen bronnenstudie gepleegd, maar hebben we een dankbaar gebruik gemaakt van het mooie werk van C.J.A. van Helvoort, oud-gemeentesecretaris van onze stad, getiteld: Hoofdstukken uit de geschiedenis van de stad Woerden.

DE VOORGESCHIEDENIS

We nemen ons uitgangspunt in de maand oktober van het jaar 1793. Toen nam Ds. Vos afscheid van Woerden wegens zijn aanstaande vertrek naar Kaap de Goede Hoop¹). Er ontstond dus een vacature waarin voorzien moest worden. Van de reformatie af hebben in Woerden altijd 2 predikanten gestaan. De collega van Ds. Vos, Ds. Buyt, die sinds 1787 in Woerden stond, had in deze zelfde tijd voor een beroep naar Schoonhoven bedankt en bleef nu alleen over in Woerden.

Nu waren er in de gereformeerde kerk toen ter tijd twee stromingen, de voetianen en de coccejanen. We kunnen ze met een kenner op dit gebied als volgt typeren: de eersten gaven in hun preek weinig exegese, maar veel toepassing, de laatsten uitvoerige exegese en weinig toepassing. We kunnen er aan toevoegen: De eersten waren meer mystiek, bevindelijk, de laatsten meer verstandelijk. Gedurende lange tijd was het in Woerden zo, dat een der beide predikanten een coccejaan, de ander een voetiaan was. De laatste jaren was de kerkeraad echter overwegend voetiaan en waren beide predikanten van de voetiaanse richting geweest, zowel Ds. Buyt als Ds. Vos. Ook nu weer zag de kerkeraad in de vacature Vos om naar een voetiaans predikant.

Het beroepen van een predikant was toen ter tijd niet alleen een zaak van de kerkeraad, maar ook van de vroedschap. Voor elk uit te brengen beroep, ja, zelfs al voor het vormen van een drietal moest de kerkeraad naar de vroedschap om handopening te vragen, d.w.z. of de vroedschap de hand wilde openen in verband met het tractement van de te beroepen predikant. Dit gebeurde ook weer in de vacature Vos. De vroedschap verleende de handopening. Uit een drietal werd Ds. Mecima uit Monnikendam beroepen die een voetiaan was. Hij bedankte. Opnieuw gingen Ds. Buyt, ouderling Hendrik de Koning en diaken Jacob Wedstein als afgevaardigden der kerkeraad naar de vroedschap om handopening te verzoeken. 't Was 4 febr. 1794. Ze kregen toen te horen dat de handopening hen wel is waar werd gegeven, maar dat de vroedschap wilde dat „wederom als van ouds - - - - alhier één Predikant van de Voetiaansche en één van de Cocceaansche studie zoude zijn” en dat ze daarom nu de kerkeraad verzocht „een Predikant van de Cocceaansche studie te beroepen”. Aldus de resolutiën van de Vroedschap, die we met behulp van de archivaris van onze burgerlijke gemeente, de heer L.Cl.M. Peters, mochten inzien. De notulen van de kerkeraad vermelden nog het volgende: „De Commissie

(Ds. Buyt, ouderling de Koning en diaken Wetstein) heeft hiervan rapport in de vergadering gedaan; en er is onderling afgesproken er niet over te spreken onder de Gem(eente), en de volgende avond is bepaald tot het maaken van een 12 tal”.

Op de vergadering van de kerkeraad van 7 februari is door de koster een envelop ter tafel gelegd waarop stond hem pas te openen bij de aanvang van de kerkeraad. Toen de praeses dit deed, bleken er twee brieven in te zitten, resp. van 99 en 36 gemeenteleden, die beiden het verzoek behelsden nogmaals de predikant van Monnikendam te beroepen. Tegelijkertijd las Ds. Buyt een brief van een gemeentelid voor, die bij hem onder de deur geschoven was, „in zig behelsend (?) een contra verzoek als schijnend dit Gods weg niet te zijn”.

Uit deze aantekeningen in de notulen blijkt, dat er spanningen in de gemeente waren en velen graag een voetiaans predikant hadden in de vacature Vos. Ds. Mecima van Monnikendam kwam weer op het drietal, maar de vroedschap keurde het af. Toen werd het beroepingswerk een slepende zaak. Verschillende malen leverde de kerkeraad een voetiaans gekleurd drietal in, even zovele malen keurde de vroedschap dit af. Zulks geschiedde ook weer met het drietal dat 6 mei 1794 ter goedkeuring aan de magistraat werd voorgelegd. De vroedschap deelt dan blijkens de notulen aan de afgevaardigden der kerkeraad het volgende mee: „dat in 't vervolg geene Nominatien waarop alleen Voetianen staan, zullen geaprobeerde worden”.

Tenslotte wil de kerkeraad het hogerop zoeken. De notulen van 29 september 1794 bevatten de volgende mededeling: „Br. de Koning leide een conceptplan ter tafel neder van een Request aan hun Ed(ele) Groot Mog(ende) de Staaten van Holland, om op een eerbiedige en ootmoedige wijze de intercessie (= tussenkomst) van de Hooge Overh(eid) te imploreeren”.

Op dit conceptplan van broeder de Koning is in de kerkeraad zeer verschillend gereageerd. De voetiaans gezinde emeritus-predikant Ds. Kist, die van 1752-1790 de gemeente van Woerden gediend had en die tijdens zijn emeritaat in deze gemeente was blijven wonen en nog steeds zitting had in de kerkeraad, wilde de door ouderling de Koning voorgestelde weg niet gaan. Zijn motivatie hiervan is te interessant dan dat wij haar zouden verzwijgen. Hij had ze op schrift gesteld en ze is in haar geheel in de notulen overgeschreven. Ze luidt in hoofdzaak als volgt: „Ds. Kist verzoekt voor zich zelve, dat in 't kerkeradsboek mag worden geïnsereerd (= ingeschreven):

1. Dat hij 't ingebragt en voorgelezen Request aan Mijne Heeren de Staaten houd voor Notificatie (= kennisgeving), en begeerd, dat 't zelve Request woordelijk in 't Kerkeradsboek zal worden geïnsereerd.
2. verklaard Ds. Kist voor zig zelve zig met dit verschil des E(erw.) Kerkerads, en van de Ed(el) Achtb. Vroedschap niet te kunnen inlaaten: omdat zijn E(erwaarde) van 't begin af dat de Ed(ele) Vroedschap aan de E(erw) Kerkeraad had te kennen gegeven, dat zij gaarn een Nominatie van Broederen Coccejaanen hadden, zig naar de intentie van de Vroedschap uit gehoorzaamheid geschikt heeft, en gedeclareerd, dat indien er verschil mocht ontstaan, en de zaak verder tot in S.'Hage bij de Heeren Staaten getrokken wierd, hij zich zelve dan er niet zou inwikkelen, om dat hij van 't Jaar 1752 af in de zo veele Jaaren zijne Heilige Bedieninge in Woerden, nooit nog met Regeering nog met Kerkeraad, in de zaak van een beroeping verschil gehad heeft en dat hij als Rustend Leeraar, ter bevordering van zijne rust handelen zal.
3.
4. Eindelijk voegd Ds. Kist er bij, dat hij den besten Leeraar aan zijne geliefde Woerdsche Gemeente toewenscht, en toebid: en dat hij als 't noodig is, extract hiervan zal verzoeken.

Onder stond
A. Kist Em. Pr.”

Ook de broeders van der Kwast, de Wolf en van Wijk willen zich schikken naar het verlangen van de Vroedschap en „protesteren tegen alle buitengewoone wegen in 't werk der Beroe-

pingen en wel expresselijk tegens 't maaken van Adressen aan haar Ed. Groot Mog. verklaaren-
de daar aan geen deel te willen hebben, maar de gevolgen en kosten overlaaten voor reekening
van hen, die er de bewerkers van zijn en als nog verklaare in te stemmen tot 't ver-
zoeken van Handopening aan den Ed. Achtb. Vroedschap. Verzoeke dat dit Protest in de No-
tulen des Kerkeraad's van heden mag worden geinsereerd".

Broeder de Koning verlangt echter dat hiertegenover o.a. de volgende opmerking zijnerzijds
in de Notulen komt: „dat ik voor 't belang der gemeente en 't Recht der Kerk heb pal gestaan,
geene kosten ontzien, en 't is op voetspoor van mijne medeleden, dat ik verzoek deze Voor-
leezing in de Notulen van den Kerkenraad mag geinsereerd worden".

Tenslotte gaat de meerderheid akkoord met de volgende verklaring van Broeder Ham: „Den
ouderling S.P. Ham kan niet afzyn (= afzien) te betuigen, hoezeer hij
alle Veneratie (= eerbied) heeft voor de Regeering van Woerden, van oordeel te zijn in zijne
betrekking als Ouderling, het belang der Gemeente, en 't Recht van de Kerk volgens
's lands Wetten op deze betaamelijke wijze te moeten maintineeren (= handhaven): Vertrou-
wende van de Edelmoedige denkwijis van hun Ed. Achtb. dat zij niet zouden willen dat men
blindelings hun sentimenten (= gevoelens) (beaamde?) ten koste van het belang der Ge-
meente, en het Recht der Kerk, en al schoon (= ofschoon) een contrarie (= tegengestelde) han-
delwijis eenen temporainen (= tijdelijke) lof en genoegen mogt opleeveren, zo verklaard hij van
dien lof afkeerig te zijn".

Dit alles klinkt wat ingewikkeld, maar we kunnen de bedoeling van broeder Ham wel aldus
weergeven: Hij heeft eerbied voor de vroedschap van Woerden, maar als ouderling moet hij
opkomen voor het belang der gemeente en het recht der kerk, hetgeen ook volgens de wetten
van het land is. Hij vertrouwt trouwens dat de leden van de vroedschap zelf niet zouden wil-
len dat men ten koste van het belang der gemeente en het recht der kerk in alles maar met
hen eens zou zijn. Met zulk een onderworpen houding zou men misschien voor het moment
wel lof kunnen oogsten van de zijde van de vroedschap, maar op zulk een lof zou br. Ham
niet gesteld zijn.

Inmiddels was het oktober 1794 geworden. Het was gewoonte dat in deze maand een nieuwe
kerkeraad werd gevormd. In verband met het gedane Request besloot men echter dat de be-
staande kerkeraad voorlopig zou blijven zitten. In de vergadering van 8 dec. werd trouwens
ook een binnengekomen resolutie voorgelezen, afkomstig uit den Haag van de Staten van
Holland en bevattende het voorlopig besluit der Staten dat hangende hun beraadslagingen
over de zaak van de vacature „de gewoone jaarlijkse Kerkeraad'sverandering" uitgesteld moet
worden. In de vergadering van 28 dec. werd opnieuw een resolutie van de Staten voorgele-
zen dat de zaak was „gesteld in handen van hun Ed(el) Groot(mogende) Gecommitteerden
tot de kerkelijke zaken: en inmiddels, dat de fungeerende Kerkeraad'sleden blijven in hunne
functien, tot dat 't werk der Beroeping is afgelopen".

De kerkeraad vergadert daarna op 5 januari, 16 februari, 2 maart, 17 maart en 3 april 1795.
De notulen daarvan behelzen geen enkele mededeling over het beroepingswerk. Men wacht
blijkbaar de beslissing van „Den Haag" af.

DE POLITIEKE OMWENTELING

Ondertussen gebeurt er op politiek gebied des te meer in Woerden. Het genoemde boek „Hoofd-
stukken uit de geschiedenis van de stad Woerden" van de hand van de heer C.J.A. van Helvoort
licht ons daarover in het hoofdstuk „De franse revolutie" uitvoerig in. Overal in Holland moe-
ten de vroedschappen door municipaliteiten worden vervangen. Op 28 januari komt ook in
Woerden het comité revolutionair in actie. „Het zend zijn afgevaardigden Groeneveld en Mor-
genkamp naar de vroedschapsvergadering, om in naam van de gehele burgerij te verzoeken,
haar te ontslaan van de eed in 1788 afgelegd op de constitutie en het erfstadhouderschap".
De vroedschap kon niet anders dan daaraan nog diezelfde dag te voldoen. Maar ze zou aan
nog meer eisen moeten voldoen. Ze is op 31 januari opnieuw in vergadering bijeen, zal juist
met de afhandeling van de agenda beginnen of het comité revolutionair wordt andermaal aan-

gediend, nu vertegenwoordigd door 8 ingezetenen, o.a. Groeneveld, Teunis van der Vlist, Dirk de Wolf en Gerrit de Rijk. De eerstgenoemde spreekt de volgende korte maar krachtige woorden: „Medeburgers. Wij als wettig verkozenen en op gisteren nader geconfirmeerde representanten der burgerij dezer stad, verklaren, dat wij uit kracht van onze aanstelling U lieden van Uw post als raden dezer stad ontslaan, zoo ook van Uwen wegens dezen post gedane eed. Allen hebben het vertrouwen van de burgerij niet verloren. Velen Uwer zijn opnieuw gekozen, anderen zijn wegens familiebetrekkingen voorbij gegaan of in een andere post geplaatst en de resterenden kunnen met volkomen zekerheid en veiligheid in den boezem der burgerij wederkeeren”. Hiermee is de vroedschap opgeheven. Allen verlaten terstond het stadhuis en de eerste municipaliteit der stad neemt de plaats der vroedschap in, die dan weer door het comité revolutionair bij monde van dezelfde heer Groeneveld met de volgende woorden geïnstalleerd wordt: „Waarde Medeburgers. Wij, door de soevereine volksstem op eene allerzins wettige wijze verkozen en nader bevestigde volksrepresentanten, hebben het onuitsprekelijk genoeg U lieden aan te stellen als den provisieelen raad of municipaliteit dezer stad. U lieden hieromtrent plichten te willen voorstellen, zoude Uwe kunde en braafheid beledigen; wij willen alleen U lieden in de bescherming Gods bevelen en U de dierbaarste zijner zegeningen toewenschen”.

Op politiek gebied vond er dus een radicale, geweldloze omwenteling plaats in Woerden binnen enkele dagen. Iets dergelijks zou zich op soortgelijke wijze en in even korte tijd binnen twee en een halve maand herhalen op het kerkelijk erf in onze stad. Zelfs zullen we hierbij een paar van dezelfde personen tegenkomen die ook een rol speelden in de politieke revolutie.

DE KERKELIJKE OMWENTELING

Tussen de notulen van de kerkeradsvergadering van 3 april en die van 13 april is een stuk ingeschreven door Ds. Buyt, dat het volgende opschrift draagt: „Dit navolgende pro memoria aangeteekend”. We laten het in z'n geheel volgen: „Op Zaterdag middag ten i Uren, den ii april, kwam de Bode de Wolf aan 't huis van den Predikant Buyt en gaf uit naam van de Municipaliteit een geschrift over waarvan de Copie dus woordelijk volgt.

Vergadering der Municipaliteit der Stad
Woerden, den ii April 1795.

Stonden binnen Witte van Cappellen Cornelisz en Willem Everts als gecommiteerd door een aantal ledemaaten, presenterende een Electie bij de vergaderde Mans Ledenmaaten, op gisteren Avond geformeerd van Ouderlingen en Diaconen, tot Remplaciment (= vervanging) van de gedimiteerde (= ontslagen) Kerkenraad, bestaande de voornoemde electie uit de volgende personen.

Tot Ouderlingen
Anthonie van der Quast
Dirk de Wolf
Teunis Van der Vlist
en
Dirk van Leeuwen Aertszoon.

Tot Diaconen
Gerrit de Rijk
Gijsbert Hondvorst
Anthonie Van Maanen
en

Dirk de Bruyn, Martinus Zoon.

Met verder verzoek, om zoo van de dimissie (= ontslag), als nieuwe aanstelling, kennis te geeven aan den Predikant Buyt, met last aan denselven, om door den Koster de Oude Leden der Kerken-

raad van hunne demissie, en de Nieuwe aangestelde van hunne aanstelling kennis te doen geven, en voorts de laatsten op morgen, zijnde Zondag den 12 April, des Voormiddags te bevestigen, als zijnde de 3 anderzins gewoone Voorstellingen²⁾ thans onnoodig, als door de Mans ledemaaten in massa vergaderd of geconvoceerd, verkooren.

Met welk, conform het voorzeyde voorstel, pro ut jacet³⁾, is geaccordeerd, en wijders geresolveerd, dat voorders (= verder) het Formulier van bevestiging in deze voegen, in dit geval, zal worden gealtereerd (= gewijzigd): **Dat dewijl door een aantal ledemaaten, met kennis en goedvinden van de Municipaliteit, een verkiezing is gedaan van Nieuwe Ouderlingen en Diaconen, men daarom tot bevestiging zal overgaan** en dan onmiddellijk te beginnen met de 2e Periode: **Om hiertoe te komen etc.**⁴⁾

En zal door den Bode deze Resolutie schriftelijk aan den Predikant Buyt worden overgebracht en denzelven categorisch worden afgevraagd, of denzelven aanneemd aan dit een en ander te voldoen.

Pro vero extractu.

(was geteekend) J. Meulman.

De Predikant Buyt heeft daarop door den Bode mondeling laten antw(oorden) dat hij aannam aan 't een en ander te zullen voldoen terwijl hij illico door den Koster voorgemelde aanzegging (van ontslag van de oude en aanstelling van de nieuwe kerkeradsleden) heeft laten voldoen.

Hierop zijn de verkooren Broederen des Zondags Voormiddags den 12 April in hunne H(eilige) Diensten bevestigd: uitgezonderd Dirk de Bruin, Martinus Zoon, welke uit de stad, en dus afwezig was."

Tot zover het ingelaste stuk in de Notulen.

Als we met eigen woorden het een en ander uit dit stuk mogen weergeven, dan doen we dat als volgt: Op zaterdagmorgen 11 april melden zich twee mannen als zijnde afgevaardigd door een aantal manslidmaten der gereformeerde gemeente (= hervormde kerk) bij de municipaliteit met de mededeling dat ze gisteravond, dus vrijdagavond, een nieuwe kerkeraad gekozen hadden ter vervanging van de bestaande. Ze verzoeken nu de municipaliteit aan Ds. Buyt opdracht te geven om door de koster de bestaande kerkeraad z'n ontslag aan te zeggen, de nieuwbenoemden van hun aanstelling kennis te geven en de laatsten a.s. zondag morgen te bevestigen.

De municipaliteit besluit dienovereenkomstig en bovendien dat het begin van het bevestigingsformulier voor ouderlingen en diakenen dan bij de situatie moet worden aangepast. De predikant Buyt moet op staande voet toezeggen z'n medewerking te verlenen. Hij heeft dit ook gedaan en de op vrijdagavond 10 april door de vergaderde manslidmaten gekozen personen op zondag 12 april bevestigd. De lezers hebben gemerkt, dat drie van de gekozen en bevestigde broeders ook een rol gespeeld hebben bij de politieke omwenteling, namelijk Dirk de Wolf, Teunis van der Vlist en Gerrit de Rijk.

Natuurlijk is er aan de op vrijdagavond 10 april gehouden verkiezing 't een en ander voorafgegaan. In het archief op het stadhuis alhier vonden we in de resolutiën van de Vroedschap de volgende gegevens die we volledig laten afdrucken: „Vergadering van de Municipaliteit 7 april 1795. De Rijk, van der Vlist en de Wolf (ons reeds bekend) als gecommitteerd uit zommige Leeden der Gereform. Gemeente overleeverende Zeeker adres dat de Municipaliteit verandering in de K(er)k(e)raad wilde maken, 8 dagen in delib(eratie)".

„Vergadering den 9 April 1795. Stonden alweder binnen T. van der Vlist, G. de Rijke, D. de Wolff uit de Ledematen gecommitteert tot de verandering der k(er)k(e)raad, verzoekende dat de Municipaliteit de K(er)k(e)raad geliefde te dimitteren, is geresolv(eerd) dese avond extra Ord^r te vergaderen wanneer zal worden geantwoord en zal de absenten de vergadering expres worden aangezegd".

Van de die avond gehouden vergadering der Municipaliteit zijn de volgende, zowel in letterlijk als in zakelijk opzicht parallel lopende notulen gemaakt:

(linker helft der pagina)

„Deese Vergadering speciaal belegd zijnde op het verzoek van drie gecomm. van een aantal Ledematen der gereform. gemeente alhier, houdende verzoek om de tegenwoordige ouderlingen en Diacoen van hunne posten te hebben gedimiteert, is conform hun L(ieder) verzoek geresolv(eer)t deselve thans fungerende

personen uit hunne posten te ontslaan, en aan de Ledematen overgelaaten tot remplacement van dezelve zodaanige arrangementen te maaken als zullen oordeelen te behoeven”.

(rechter helft der pagina)

Dese vergadering belegt zijnde is geresolvt omdat ze tegens de wetten zijn angebleven 2e omdat er familie regeering is 3e omdat ze zig tegen de Regeering hebben verzet, 4e omdat ze geen werk hebben gemaakt om een tweede Predekant te stellen, om die reedenen eenparig geresolv. van jaa.

We krijgen de indruk dat dit klad-notulen zijn, die later „in 't net” zouden worden bijgeschreven waarvan echter niets gekomen is. Maar dat is niet erg, want de bedoeling is duidelijk genoeg. We weten nu vrijwel precies wat er gebeurd is. Dinsdag 7 april meldden zich de heren van der Vlist, de Rijk(e) en de Wolff bij de Municipaliteit. Ze zijn afgevaardigd door een aantal manslidmaten der gereform. (= hervormde) gemeente. Ze verzoeken de Municipaliteit verandering in de kerkeraad te willen aanbrengen. De Municipaliteit wil het verzoek 8 dagen in beraad houden. Donderdag 9 april meldden de genoemde heren zich weer op het stadhuis namens de lidmaten der hervormde gemeente. Ze herhalen het verzoek de zittende kerkeraad te ontslaan. Ze oefenen blijkbaar nog al aandrang uit om spoed te maken: De Municipaliteit besluit nog deze zelfde avond zich te beraden „wanneer zal worden geantwoord”. Inderdaad werd er donderdagavond een extra-ordinaire vergadering gehouden, waarin de Municipaliteit veel verder ging als ze eerder op de dag besloten had: ze ontsloeg de zittende kerkeraadsliden uit hun ambt en gaf de lidmaten der gemeente volledige vrijheid tot het nemen van de maatregelen die vereist waren om de oude kerkeraad door een nieuwe te vervangen. Vrijdagavond 10 april geschiedde dit, zoals we hierboven zagen. Zaterdag 11 april keurde de Municipaliteit de benoeming van de nieuwe kerkeraadsliden goed en ging akkoord met het verzoek om aan Ds. Buyt de opdracht te geven hen te bevestigen, zoals dan ook op zondag 12 april is gebeurd. Binnen een week was dus de oude kerkeraad door een nieuwe vervangen.

Het is duidelijk dat dit een kerkelijke omwenteling was, die in verschillende opzichten doet denken aan en verband houdt met de politieke omwenteling, toen nog geen twee en een halve maand geleden, Daarbij is eveneens binnen een week tijds de oude vroedschap door een municipaliteit vervangen. Dit geschiedde namens de burgerij door het comité revolutionair. We memoreren ook nog de voortvarende wijze waarop dit comité optrad. Op 28 januari meldt het zich bij de vroedschap, verzoekt haar uit name der burgerij dezelve te ontslaan van de eed van 1788 op de constitutie en het Erfstadhouderschap. Zulks geschiedt dezelfde dag. Drie dagen later meldt het zich weer bij de vroedschap. Het is o.a. vertegenwoordigd door Teunis van der Vlist, Dirk de Wolf en Gerrit de Rijk. Deze heren zijn de avond daarvoor daartoe verkozen. Als representanten der burgerij ontslaan ze nu de heren der vroedschap van hun eed en uit hun post en installeren deze zelfde morgen ter vervanging van de vroedschap een municipaliteit.

Schreven we in het begin van dit artikel te veel toen we melding maakten van een frappante overeenkomst tussen de politieke en de kerkelijke omwenteling? Dezelfde namen komen we tegen, dezelfde voortvarendheid, dezelfde radicaliteit in optreden: weg met het zittende college, installatie of bevestiging van het nieuwe. En dat alles namens de burgerij, c.q. de lidmaten. Het enige verschil is, dat het comité revolutionair, bestaande o.a. uit de heren T. van der Vlist, D. de Wolf en G. de Rijk zelf de politieke omwenteling voltrekt namens de burgerij en dat de drie genoemde heren als afgevaardigden van een aantal manslidmaten voor de kerkelijke omwenteling gebruik maken van een tusseninstantie, namelijk de municipaliteit.

Tenslotte is het nog interessant om te bemerken dat de drie genoemde heren van het comité revolutionair zitting kregen in de nieuwe kerkeraad. Deze nam nu direct op z'n eerste verga-

dering, maandag 13 april het beroepingswerk weer ter hand, dat maandenlang stil gelegen had. Voor de vervulling van de vacature Vos werd nu naar een Coccejaans predikant omgezien. Achtereenvolgens werden beroepen Ds. Johannes Spoons van Leidschendam, Ds. Hendrik Donker te Ouderkerk aan de IJssel en Ds. Jacobus Albertus van Waenen van Wilsveen. Bij geen van deze beroepen maakte de vroedschap bezwaar. De eerste twee predikanten bedankten, maar de notulen van de kerkeraad vermelden: „Op Woensdag Morgen den 12 Aug. tijding ontvangen dat Ds. van Waenen de Beroeping heeft aangenomen”. En een paar bladzijden verder: „Den 18 October heeft onze Oudste Predikant De Wel E. Heer Petrus Buyt onzen Beroepenen Leeraar, Den Wel E. Heer Jacobus Albertus Van Waenen van Wilsveen tot ons overgekomen des Voorm. in den H. Dienst bevestigd”. Na twee jaren is de vacature dus vervuld.

Ds. van Waenen bleek iemand te zijn die graag schreef. Van hem is nog al 't een en ander bewaard gebleven. Ook enkele tot voor kort verloren geachte zaken. Daarover misschien later eens.

-
- 1) Deze Ds. Vos is een van de merkwaardigste predikanten geweest, die Woerden gehad heeft. In Heemtinghen van december 1971 heeft de heer C.J.W. Gravendaal een interessant artikel aan hem gewijd waarin hij z'n levensloop vertelt en de tiende brief publiceert uit zijn boekje „Merkwaardig verhaal aangaande het leven en de lotgevallen van Michiel Christiaan Vos, door hem zelve in den jare 1819 briefsgewijze aan eenen vriend medegedeeld”. In de tiende brief vertelt Ds. Vos 't een en ander over zijn verblijf in Woerden.
 - 2) Het was kerkelijk voorschrift, dat gekozen ouderlingen en diakenen eerst door afkondiging vanaf de kansel en wel in drie kerkdiensten aan de gemeente „voorgesteld” werden. Zie ook noot 4.
 - 3) Betreffende de betekenis van deze uitdrukking heb ik overleg gepleegd met Dr. C.J. van Doorn. Dank zij zijn hulp kan ik nu als zeer waarschijnlijke vertaling geven: zoals het er ligt. Of: zoals het ervoor ligt.
 - 4) Het begin van het bevestigingsformulier moest dus worden aangepast. De officiële tekst begint aldus: „Geliefde christenen, gij weet, hoe wij u voorgedragen hebben de namen van onze medebroeders, hier tegenwoordig, die tot de dienst van het ouderlingschap en van het diakenschap dezer gemeente verkozen zijn, om te vernemen of iemand iets had, waarom zij in hun ambt niet zouden behoren bevestigd te worden. Het is nu alzo, dat voor ons niemand is verschenen, die iets wettigs tegen hen heeft ingebracht; waarom wij thans in de Naam des Heren tot hun bevestiging overgaan.
Om hiertoe te komen etc.
Dit begin moest dus aldus worden aangepast: „Dewijl door een aantal ledemaaten etc. Zie boven.

Reglement voor de jaagschuiten, varende tussen Utrecht, Woerden en Leiden.

door C.J.W. Gravendaal
en L.C.I.M. Peters

In het jaar 1604 hadden de Staten van Utrecht, langs de Rijn van Utrecht tot Harmelen een zandpad laten aanleggen „tot gerief van den passeerenden man”. Dit zandpad liep niet verder dan tot aan de brug van Harmelen. Van deze brug af tot aan de grens van het Sticht en vandaar tot aan Woerden werd het pad in het jaar 1606 door het Grootwaterschap van Woerden aangelegd. De Rijn verkeerde als vaarwater in een niet al te beste conditie. Daarom werd door de vroedschap van Utrecht in het jaar 1641 en eveneens in het jaar 1657 een commissie ingesteld, die plannen zouden moeten opstellen om de Rijn voor de vaart beter geschikt te maken en tevens om daarnaast een trekpad voor jaagpaarden aan te leggen. Een gevolg van de onderhandelingen van de commissie van 1657 was, dat op 5 maart 1660 tussen Utrecht en het Grootwaterschap van Woerden een overeenkomst werd gesloten om een trekweg aan te leggen tussen de steden Utrecht en Woerden.

De kosten voor het gedeelte van Utrecht tot aan de brug in het dorp Harmelen zouden voor rekening van de stad Utrecht komen, terwijl de kosten voor het gedeelte Harmelen tot Woerden, door het Grootwaterschap van Woerden zouden worden gedragen. Bij contract van 24